

УДК 343.132 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.21>

Свинаренко Ю.П.

*старший викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-4413-5447*

Шкута О.О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-0395-5710*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ОРГАНАМИ ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Постановка проблеми. Криміногенна ситуація, що за останній час склалася в Україні, а особливо в умовах воєнного стану, є однією з глобальних проблем сьогодення, вирішення якої є першочерговим завданням органів Національної поліції України.

Взаємодія в правоохоронній діяльності – це форма прояву цілеспрямованого впливу, що передбачає забезпечення необхідної узгодженості дій відповідних суб'єктів, як елемент процесу реалізації поставлених цілей по захисту прав і свобод громадян, попередження, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, усунення умов, які сприяють їх вчиненню.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблеми організації взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства присвячено роботи таких учених як В.К. Антонов, О.М. Бандурка, В.П. Бахін, Ю.П. Битяк, А.Ф. Волобуєв, І.П. Голосніченко, О.Ф. Долженков, В.В. Зубенко, А.В. Іщенко, А.П. Кіцул, А.Т. Комзюк та ін.

Метою дослідження є визначення нормативно-правового регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства й розкриття змісту такої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Сучасний рівень наукової організації боротьби зі зло-

чинністю припускає наявність безупинної взаємодії різних служб і підрозділів Національної поліції, що виступає як важлива умова комплексних заходів запобігання, розкриття кримінальних правопорушень, розшуку і затримання осіб що їх вчинили.

Значення взаємодії обумовлюється у першу чергу тим, що вирішення одного з найбільш важливих завдань, які стоять перед правоохоронними органами – швидкого і повного розкриття кримінальних правопорушень, – може бути досягнуто тільки спільними та погодженими зусиллями різних органів, служб і підрозділів, що розрізняються своїми конкретними завданнями, функціональними обов'язками, організацією і способами дій. Без їх постійної й тісної взаємодії ефективна боротьба зі злочинністю неможлива.

Поняття «взаємодія» становить складний вид діяльності, правильне визначення якого має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки дає змогу правильно класифікувати різні форми взаємодії, які мають місце між оперативними підрозділами з органами дізнання та досудового слідства при розкритті кримінальних правопорушень [6, с. 264].

Певним недоліком є те, що в юридичній літературі поняття «взаємодія» чітко не визначене. Воно вживається, як правило, тоді, коли

йдеться про взаємопогоджену, спільну діяльність різних органів та організацій у боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями [1, с. 31].

В процесі кримінального судочинства органи дізнання та досудового слідства, з одного боку, наділені правом давати оперативним підрозділам доручення і вказівки, а також вимагати сприяння при проведенні слідчих/розшукових дій. При цьому для оперативних підрозділів виконання отриманих доручень, вказівок та вимог є обов'язковим. Але, з іншої сторони, органи дізнання та досудового слідства, не мають можливості в адміністративному чи службовому порядку впливати на хід виконання своїх розпоряджень і не можуть притягнути до відповідальності осіб, що їх проігнорували. Втім, такі відносини все ж слід розглядати як взаємодію, особливості якої зумовлені специфікою тієї діяльності, під час якої вона виникає.

Взаємодія органів, які здійснюють кримінально-процесуальну і не процесуальну діяльність по розкриттю кримінальних правопорушень, направлена на обмін і отримання доказової та орієнтуючої інформації, яка має значення для достовірного встановлення фактів, що становлять предмет доказування у кримінальному судочинстві [5, с. 107].

У зв'язку з цим взаємодія оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового завжди має інформативний характер, що визначає її гносеологічну і процесуальну природу.

У широкому розумінні цього слова під взаємодією розуміється процес впливу об'єктів один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Взаємодія – це універсальна форма зміни станів об'єктів.

У соціальній психології поняття взаємодії використовується для характеристики дійсних міжособистих тісних контактів людей у процесі спільної роботи й для опису взаємних впливів, що робляться людьми один на одного в ході спільної роботи. Взаємодія міжособистісна може носити випадковий або

навмисний, приватний або публічний, тривалий або короткочасний, вербальний або невербальний особистий контакт двох або більше людей, що має наслідком взаємні зміни їхньої поведінки, діяльності, відношень, установок, психічних станів. Завдяки взаємодії досягається пристосування дій однієї людини до дій іншої, спільність у розумінні ситуації, змісту роботи та солідарності або згоди між ними. Взаємодія як форма контактів і взаємовплив людей у процесі спільної роботи може бути минулим і стійким, особистим і суспільним. У процесі взаємодії важливо не тільки обмінятися інформацією, але і спланувати загальну діяльність і організувати її. У цьому виявляється суб'єктивний характер взаємодії [6, с. 265].

Слід зазначити, що кримінально-процесуальне законодавство не містить поняття взаємодії, а наявні виходять тільки з практичних потреб слідчих і оперативних підрозділів і не враховують психологічних критеріїв. Частіше всього у визначеннях взаємодії вказуються наступні ознаки: узгодженість; законність; спрямованість на попередження і розкриття кримінальних правопорушень; притягнення винних до відповідальності; розшук обвинувачених, забезпечення відшкодування збитку; сумісність; здійснення на основі не тільки законів, але і підзаконних актів з метою рішення задач карного судочинства; процес ділового співробітництва; забезпечення безпеки учасників кримінального процесу.

Правову основу взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства складають:

1. Закони України
 - «Про прокуратуру»”.
 - «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. II ст.7) Підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора, рішення суду і запити уповноважених державних органів, установ і організацій про проведення оперативно-розшукових заходів.

– «Про Службу безпеки України».
– «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою кримінальною правопорушеннями».

– «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів».

2. Підзаконні нормативні акти.

До них відносяться накази, зокрема:

– Наказ МВС України від 07.07.2017 р. №575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [4];

– Наказ МВС України від 16.11.2012 р. № 114 Наказ «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»;

– положення, настанови, що видаються Генеральною прокуратурою, СБУ, МВС України.

Значення підзаконних нормативних актів полягає у тому, що вони сприяють правильній реалізації законодавчих розпоряджень.

Іноді в якості правових основ взаємодії підрозділів досудового слідства й оперативних підрозділів можуть виступати і постанови Пленуму Верховного Суду України [5, с. 108].

Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності, яке сьогодні діє в Україні, чітко розмежовує цю діяльність та кримінальний процес. При цьому оперативно-розшукова діяльність значною мірою спрямована на забезпечення, «обслуговування» кримінально-процесуальної діяльності.

Отже, коли така взаємодія виникає у зв'язку з потребою використанні оперативно-розшукових можливостей для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у справі, суб'єктами її можуть виступати всі підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, незалежно від того, наділені вони правами органу дізнання чи ні. В іншому разі

однією із сторін можуть бути тільки ті підрозділи, які наділені законом і відомчими нормативно-правовими актами правами органу дізнання [2, с. 366].

Так, наприклад, до компетенції підрозділів оперативно-технічного і оперативного документування віднесено проведення багатьох оперативно-технічних і оперативних заходів, перелічених у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Разом із тим, ці підрозділи не є органами дізнання [3, с. 111].

Слід зазначити, що взаємодія слідчого з підрозділами, наділеними лише оперативно-розшуковою юрисдикцією, і взаємодія оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства у зв'язку зі здійсненям останніми кримінально-процесуальної діяльності має ряд суттєвих особливостей, які не слід ігнорувати [6, с. 264].

По-перше, при взаємодії підрозділів досудового слідства з оперативними підрозділами, сторони можуть вирішувати поставлені перед досудовим слідством завдання як однаковими засобами, тобто шляхом здійснення кримінально-процесуальної діяльності, так і різними: слідчий – тільки шляхом проведення кримінально-процесуальних дій, а оперативні підрозділи – шляхом проведення оперативно-розшукових заходів. При взаємодії з підрозділами, які не є органами дізнання, кожна зі сторін використовує різні за своєю юридичною природою засоби: слідчий – кримінально-процесуальні, а підрозділ, наділений оперативно-розшуковою юрисдикцією, – оперативно-розшукові, не процесуальні [5, с. 109].

По-друге, при взаємодії слідчого з оперативними підрозділами дані, отримані ними процесуальним шляхом, можуть бути безпосередньо використані слідчим у кримінальному судочинстві у вигляді доказів, а при взаємодії з підрозділами, які не є органами дізнання (або у зв'язку з використанням лише їх оперативно-розшукових можливостей), дані, отримані ними в результаті оператив-

но-розшукової діяльності, можуть бути використані слідчим у вигляді доказів тільки при дотриманні вимог, встановлених кримінально-процесуальним законодавством (тобто лише за умови, коли з'ясовано і піддається перевірці джерело і спосіб їх здобуття).

У свою чергу, добре налагоджена взаємодія співробітників оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства дає можливість більш успішно вирішувати оперативно-розшукові завдання завдяки отриманню відповідних даних зі слідчих матеріалів [6, с. 265].

Таким чином, практика показує, що обидві сторони, які взаємодіють, більшою чи меншою мірою завжди отримують для себе відповідну вигоду від правильно організованої

взаємодії. Але вирішення суб'єктами взаємодії «своїх» специфічних завдань, які випливають із поставленого перед ними спільного завдання (розкриття кримінальних правопорушень), не є головною, вирішальною ознакою такої взаємодії.

Висновки. Таким чином, взаємодія органів досудового слідства й оперативних підрозділів є заснована на законних і підзаконних нормативних актах, їх спільна узгоджена діяльність, спрямована на прийняття, передбачених законом заходів, з метою своєчасного й обґрунтованого порушення кримінальної справи, забезпечення всебічного, повного й об'єктивного його розслідування, при керівній і організуючій ролі слідчого й чіткому розмежуванню їхніх повноважень.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню питань щодо нормативно-правового регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства.

Сучасний рівень боротьби зі злочинністю вимагає організації безперервної взаємодії різних служб і підрозділів правоохоронних органів, яка виступає як важлива складова комплексних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, їх розкриття, розшуку і затримання осіб що вчинили їх та які переховуються. Сформульовано поняття та надано загальну характеристику такої взаємодії, у тому числі визначено її основні ознаки, серед яких: узгодженість; законність; спрямованість на попередження і розкриття кримінальних правопорушень; притягнення винних до встановленої законом відповідальності; розшук підозрюваних та обвинувачених; забезпечення відшкодування збитку; тощо.

Визначено нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Розкрито фактори що впливають на її ефективність.

Наголошено на необхідності й важливості такої взаємодії задля розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, проведення в розумні строки досудового розслідування та запобігання подальшому розвитку криміногенної обстановки, адже вирішення основного завдання правоохоронних органів – швидкого і повного розкриття кримінальних правопорушень, – може бути ефективним та результативними лише спільними зусиллями органів і підрозділів, до компетенції яких входить забезпечення законності та правопорядок. Організація взаємодії при розкритті і розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить складну і комплексну форму, яка передбачає реалізацію цілої низки послідовних і взаємопов'язаних між собою процесуальних та оперативно-розшукових дій і заходів, спрямованих на максимальне досягнення завдань кримінального провадження.

У статті проаналізовано поняття «розкриття кримінального правопорушення» та теоретичні підстави такої взаємодії: із спільності задач органів дізнання і досудового слідства.

Доведено, що процесуальні акти органів дізнання, складені відповідно до закону, мають таку ж юридичну чинність, як і процесуальні акти органів досудового слідства.

Розкрито взаємодію як форму контактів і взаємовплив людей у процесі спільної роботи й визначено її суб'єктивний характер.

Ключові слова: взаємодія, правоохоронні органи, Національна поліція України, оперативні підрозділи, органи дізнання і досудового слідства, дізнавач, орган дізнання, кримінальні правопорушення, злочини, кримінальні проступки, розкриття кримінальних правопорушень, оперуповноважений, оперативно-розшукова діяльність, кримінальна процесуальна діяльність, запобігання, суб'єкт запобігання.

Svynarenko Yu.P., Shkuta O.O. Statutory regulation of the interaction of operational units with the bodies of inquiry and pre-trial investigation

Summary

The article is devoted to the study of issues related to the regulatory and legal regulation of interaction between operational units and bodies of inquiry and pre-trial investigation.

The current level of fighting crime requires organization of continuous interaction between various services and units of law enforcement agencies, which acts as an important component of comprehensive measures to prevent criminal offenses, to solve them, to search for and detain the perpetrators and fugitives. The author formulates the concept and provides a general description of such interaction, including its main features, including: coherence; legality; focus on prevention and detection of criminal offenses; bringing the perpetrators to statutory liability; search for suspects and accused persons; ensuring compensation for damages; etc.

The author defines the legal and regulatory framework for the interaction of operational units with the bodies of inquiry and pre-trial investigation. The factors influencing its effectiveness are revealed.

The author emphasizes the necessity and importance of such interaction for the purpose of detection and investigation of criminal offenses, pre-trial investigation within a reasonable time and prevention of further development of the crime situation, since the main task of law enforcement agencies – prompt and complete detection of criminal offenses – can be effective and efficient only through joint efforts of bodies and units whose competence includes ensuring law and order. The organization of cooperation in the detection and investigation of criminal offenses is a rather complex and comprehensive form, which involves the implementation of a number of consistent and interrelated procedural and operational-search actions and measures aimed at maximizing the achievement of the objectives of criminal proceedings.

The article analyzes the concept of «solved criminal offense» and the theoretical basis for such interaction: the common tasks of the inquiry and pre-trial investigation bodies.

It is proved that procedural acts of inquiry bodies drawn up in accordance with the law have the same legal force as procedural acts of pre-trial investigation bodies.

The author reveals interaction as a form of contacts and mutual influence of people in the process of joint work and determines its subjective nature.

Key words: interaction, law enforcement agencies, National Police of Ukraine, operational units, inquiry and pre-trial investigation bodies, investigator, inquiry body, criminal offenses, crimes, criminal misdemeanors, detection of criminal offenses, detective, operational and investigative activities, criminal procedural activities, prevention, subject of prevention.

Список використаних джерел:

1. Пивоваров В.В., Щербина Л.І. Взаємодія слідчого з органами дізнання при провадженні досудового слідства у кримінальних справах. Навчальний посібник. Харків, «Право», 2008. с. 295.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Сервецький І.В. Науково-практичний коментар Закону України «Про ОРД». К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 312 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07.2017 р. №575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 25.03. 2021).
5. Shkuta O. Peculiarities of the Investigator`s Interaction with the Operational Subdivisions of law Enforcement Authorities in the Investigation of Illegal Reproduction and Restrictions. *European Reforms Bulletin №2, 2021. с. 106-110.* <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/bb8f5efe-2a29-4440-b3ad-d79b0862bfcc/download>
6. Шкута О.О. Методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. *Підприємництво, господарство і право.* 2021. № 4. – С. 262-266 <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/42.pdf>